

4. Маляренко Т.А. Безпека людини у мінливому світі : [монографія] / Т.А. Маляренко. – Донецьк: ТОВ « Східний видавничий дім», 2013. – 200 с.
5. Тихий В.П. Безпека людини – головний об'єкт національної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oaji.net/articles/2017/690-1507117650.pdf>
6. Тихий В.П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-31-46.pdf

РІВНІ СИСТЕМИ «ЛЮДИНА-ЖИТТЄВЕ СЕРЕДОВИЩЕ»

*Юрченко А. В.
м. Полтава*

Людське суспільство протягом усієї своєї історії існує, створюючи різного роду колективи – спільноти. Це зумовлено біологічною взаємозалежністю людей, перевагами співробітництва і розподілу праці, а також винятковою здатністю встановлювати взаємини через символічні комунікації. Спільна діяльність людей породжує складну систему соціальних зв'язків, яка згуртовує індивідів у єдине соціальне ціле – соціальну спільноту і через неї у соціальну систему.

У сучасному суспільстві кожна людина належить до безлічі різних соціальних інститутів, тобто форм закріплення і способів здійснення спеціалізованої діяльності, яка забезпечує стабільне функціонування суспільних відносин. Людина є членом сім'ї, навчається в школі, працює на виробництві, користується громадським транспортом тощо. Кожного разу вона є членом окремої соціальної спільноти.

Соціальна спільнота – це форма соціальної взаємодії; реально існуюча сукупність людей, об'єднаних відносно стійкими соціальними зв'язками, відносинами, яка має загальні ознаки, умови і спосіб життя, риси свідомості, культури, що надають їй неповторної своєрідності і цілності.

Здавна такі соціальні спільноти, як рід, сім'я, плем'я тощо, забезпечували людям засоби до існування, репродукцію людини, спільну протидію силам природи, іншим племенам тощо. Все це допомогло людству не тільки вціліти, а й закласти основи подальшого прогресу, розвитку цивілізації.

Соціальні спільноти відзначаються великим різноманіттям видів і форм. За кількісним складом вони змінюються від союзу двох людей (діади) до таких, які налічують десятки і сотні мільйонів, а перед загрозою знищення життя на Землі найбільшою соціальною спільнотою можна розглядати все людство, яке налічує понад 6 млрд людей. Як правило, завжди можна говорити про певну ієрархію соціальних спільнот. В одних випадках ця ієрархія жорстко визначена і регламентована, наприклад, у різного роду виробничих структурах та в армії. В інших випадках вона існує, незважаючи на відсутність такої регламентації.

Розглянемо приклад такої ієрархічної структури людських спільнот, виходячи з принципу місця проживання людини.

Мінімальною спільнотою може розглядатися союз двох людей. Як правило, це сім'я. Але це також можуть бути два студенти, що проживають разом у гуртожитку. Таку спільноту назвемо мікроколективом, що належить до більшого колективу - мешканців будинку (гуртожитку).

Умови проживання в окремих будинках значною мірою визначаються якістю комунального обслуговування, яке здійснює житлово-квартирне управління чи інша аналогічна структура того мікрорайону, в якому знаходиться будинок. Таким чином, мешканці мікрорайону можуть розглядатися як члени одного великого колективу, який

ми назвемо макроколектив. Мікрорайон є складовою частиною міста, а, отже, населення міста – це соціальна спільнота вищого ієрархічного рівня по відношенню до тих, що розглядалися раніше. Ще вищі ієрархічні спільноти – це населення області, країни, континенту і, нарешті, людство.

Так само ми можемо розглянути приклади інших ієрархічних структур, побудованих за іншим принципом: виробничим, навчальним тощо. Наприклад, студентська група, колектив факультету, університету, студентство міста, країни. Максимальна кількість членів мікроколективу, як правило, 20-30 осіб, але може бути й більшою.

Функціонально соціальні спільноти спрямовують дії своїх членів на досягнення групової мети. Ця мета може мислитися досить широко – від призначення, що має виконувати військовий колектив, до необхідності певної кількості людей проживати на спільній території (соціально-територіальна спільнота). Соціальні спільноти можуть виникати спонтанно (мимовільно) чи інституціоналізовано (організовано), бути формальними чи неформальними.

Будь-яка соціальна група може розглядатися як суб'єкт системи «людина-життєве середовище» і визначати рівень цієї системи. Отже, ми можемо говорити про рівень системи «людина-життєве середовище» з однієї особи, сім'ї, мешканців житлового будинку, мікрорайону, населеного пункту тощо.

Для окремої людини, тобто коли ми говоримо про систему «людина-життєве середовище» з однією особою, всі інші люди та будь-які спільноти є елементами життєвого середовища, а саме соціального середовища.

Для глобальної системи «людина-життєве середовище» всі люди є складовими загальнолюдської спільноти, а життєве середовище складається з природного (Землі та космічного простору, що оточує її) та техногенного середовища, створеного людством за всю історію його існування.

Для систем будь-якого іншого рівня завжди необхідно визначити, які люди і спільноти є внутрішніми складовими тієї спільноти, для якої розглядається система «людина-життєве середовище», а які є елементами соціального середовища, що оточує цю спільноту.

Вище було зазначено, що в основі системного аналізу лежить емерджентність, тобто здатність систем мати такі властивості, яких немає і навіть не може бути у елементів, що її складають. Емерджентність притаманна також і соціальним спільнотам. Соціальна спільнота будь-якого рівня має властивості, притаманні лише їй, і які відсутні або присутні неповною мірою у спільнот іншого рівня. Це необхідно чітко усвідомлювати, пам'ятати і використовувати при вирішенні конкретних завдань безпеки життєдіяльності.

У природі і суспільстві окремі явища не існують відірвано одне від одного, вони взаємопов'язані та взаємозумовлені. Під системою розуміється сукупність взаємопов'язаних елементів, які взаємодіють між собою таким чином, що досягається певний результат. Складовими частинами системи розуміють не лише матеріальні об'єкти, а й стосунки і зв'язки між цими об'єктами.

Системою, яка вивчається у безпеці життєдіяльності, є система «людина-життєве середовище». При дослідженні проблем безпеки життя однієї людини чи групи людей їх необхідно вивчати без відриву від «екологічних», «економічних», «технологічних», «соціальних», «організаційних» та інших компонентів системи. Кожен з цих елементів впливає на інший, всі вони взаємозалежні. Вони впливають на рівень життя, здоров'я, добробут людей, соціальні взаємовідносини. В свою чергу, від рівня життя, здоров'я, добробуту людей тощо залежить стан духовної і матеріальної культури, їх розвиток. А матеріальна культура є вже тим елементом життєвого

середовища, який безпосередньо впливає як на навколишнє природне середовище, так і на людину.

Життєдіяльність вивчають, використовуючи системний підхід, шляхом аналізу прямих та зворотних зв'язків у системі «людина-життєве середовище». Неможливо вивчати особливості людини, колективу чи суспільства, не враховуючи їх місця в навколишньому середовищі і стану цього середовища. Тому БЖД вивчає людину і її навколишнє середовище саме в системі «людина – життєве середовище».

«Життєдіяльність» складається з двох слів – «життя» і «діяльність», тому з'ясуємо спочатку зміст кожного з них.

Життя є вищою формою існування матерії порівняно з іншими - фізичною, хімічною, енергетичною тощо. Невід'ємною властивістю усього живого є активність. Отже, активність є властивістю усього живого, тобто термін «життя» вже деякою мірою передбачає активну діяльність.

Людина є одним з елементів – суб'єктом зазначеної системи, в якій під терміном «людина» розуміється не лише одна істота, індивід, а й група людей, колектив, мешканці населеного пункту, країни, суспільство, людство загалом.

Життєве середовище – другий елемент системи «людина-життєве середовище» є частиною Всесвіту, де перебуває або може перебувати в даний час людина і функціонують системи її життєзабезпечення.

Життєве середовище людини складається з трьох компонентів – природного, соціального або соціально-політичного та техногенного середовищ.

Природне середовище – земний ґрунт, повітря, водоймища, рослини, тварини, сонце, місяць, планета.

Соціальне або соціально-політичне середовище – форми спільної діяльності людей, єдність способу життя.

Техногенне середовище – житло, транспорт, знаряддя праці, об'єкти промисловості та енергетичні об'єкти, зброя, домашні і свійські тварини, сільськогосподарські рослини тощо. Техногенне середовище, як правило, поділяють на побутове та виробниче.

Побутове середовище – це середовище проживання людини, що містить сукупність житлових будівель, споруд спортивного і культурного призначення, комунально-побутових організацій, установ. Параметрами цього середовища є розмір житлової площі на 1 людину, ступінь електрифікації, газифікації житла, опалення, наявність холодної та гарячої води, рівень розвитку громадського транспорту.

Виробниче середовище – це середовище, в якому людина здійснює свою трудову діяльність. Виробниче середовище характеризується такими параметрами: вид продукції, яка виробляється; обсяги виробництва, кількість працівників, продуктивність праці, енергоємність, сировинна база, відходи виробництва тощо.

Є параметри, що визначають умови праці та її безпеку: загазованість, запиленість, освітленість робочих місць, рівень акустичних коливань, вібрації, іонізуючої радіації, електромагнітного випромінювання, пожежо- та вибухонебезпечність, наявність небезпечного обладнання, засобів захисту працівників, ступінь напруженості праці, психологічний клімат та інші.

Параметри побутового середовища у звичайних умовах проживання регламентуються відповідними санітарно-гігієнічними нормативними документами, встановленими органами влади та охорони здоров'я. Ці параметри підтримуються комунальними службами і самими людьми, які проживають. Параметри виробничого середовища регламентуються державними нормативними актами з охорони праці та нормативними актами з охорони праці окремих підприємств, а відповідальність за їх дотримання покладається на власників підприємств.

Отже, під життєдіяльністю розуміється властивість людини не просто діяти в життєвому середовищі, яке її оточує, а процес збалансованого існування та самореалізації індивіда, групи людей, суспільства і людства загалом в єдності їхніх життєвих потреб і можливостей.

Систему безпеки доцільно розглядати в комплексі забезпечення оптимального використання ресурсів у системі «людина-життєве середовище» у їх взаємозв'язку, взаємообумовленості. Життя окремої людини формується на базі ресурсів природи, техносфери, суспільства. Наслідки будь-якої життєдіяльності людини стосовно довкілля можуть бути корисними і мати позитивний характер або шкідливими і мати негативний характер, проте найчастіше вони поєднують водночас обидва характеру. Історичне призначення людини полягає не у пасивному використанні ресурсів оточення, а в розвитку своїх ресурсів та ресурсів всесвіту.

Список використаної літератури

1. Безпека життєдіяльності людини. Підручник / За ред. Ковалевського М.І. - К., 2002.
2. Основи екологічної безпеки. - Харків, 2001

НЕБЕЗПЕКИ ЖИТТЯ УРБАНІЗОВАНОГО МІСТА

*Гавриш А. Р.
м. Полтава*

Сучасній людській цивілізації властиві стрімкі темпи урбанізації, які зумовлені двома факторами: «демографічним вибухом» другої половини ХХ ст. та науково-технічною революцією в усіх сферах.

Урбанізація (від лат. urbanus – міський) – це процес зростання міст і міського населення та підвищення їх ролі в соціально-економічному та культурному житті суспільства. Способи виникнення міст в історії людства були різними. Міста виникали як сумісні поселення ремісників, що полегшувало їх виробничу діяльність, як центри торгівлі, як військові укріплення (фортеці).

Процес світової урбанізації розпочався в Європі, де вперше почали формуватися міста завдяки концентрації засобів виробництва, великої промисловості. Становлення урбанізації почалося на зламі XVIII-XIX ст., коли міста в Західній Європі зосереджували найважливіші засоби виробництва й посідали ключові позиції у світовій економіці. Локальний розвиток міст породив певну просторову послідовність світового процесу урбанізації: Західна Європа – Північна Америка – Австралія та Океанія – Східна Європа – Латинська Америка – Азія – Африка.

Уже сьогодні в багатьох країнах світу, особливо економічно розвинених, частка міського населення становить 85-90% і більше від загальної його чисельності. За прогнозами Комісії ООН з народонаселення, на початку ХХІ ст. у містах буде мешкати не менше 51% усього населення земної кулі, тоді як 1970 р. частка міського населення становила 38,6%. З'являються і зростають багатомільйонні міста-мегаполіси (Нью-Йорк, Лондон, Токіо та ін.), збільшується їх кількість, розміри та проблеми.

Проявився процес урбанізації і в Україні. До 1918 р. країна була аграрною, а в містах проживало 18% населення.

Інтенсивна урбанізація в Україні розпочалася в 1926-1939 роках, коли було взято курс на індустріалізацію народного господарства, тобто всього лише за 13 років чисельність міського населення зросла у 2,4 рази. За 1940-1970 рр. чисельність міського населення в Україні зростала вже значно нижчими темпами, бо за 30 років воно